

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

Katedra za muzeologiju i upravljanje baštinom

MUZEJSKA RADIONICA KAO OBLIK EDUKACIJE

Diplomski rad

Mentor: Dr.sc. Darko Babić

Studentica: Marta Kušević

Zagreb, 2014.

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Obrazovna uloga muzeja	4
2.1 Nova paradigma učenja u muzeju: konstruktivistički pristup muzejskoj edukaciji.....	8
2.2 Heinov konstruktivistički muzej.....	9
2.3 Pedagogija pragmatizma Johna Deweyja u kontekstu muzejske edukacije	11
2.4 Sociokulturna teorija kognitivnog razvoja Lava Vigotskog	13
3. Izvanučionička nastava u muzeju	16
3.1 Muzejska radionica.....	17
3.2 Radionica Sramotna maska: studija slučaja	19
3.2.1 Metodologija	20
3.2.2 Opis i objašnjena ciljeva radionice	22
3.2.3 Tijek radionice	24
3.2.4 Učenička evaluacija radionice	26
3.2.4.1. Evaluacija 1. – neposredno nakon provedbe programa.....	27
3.2.4.2. Evaluacija 2. – deset dana nakon provedbe programa	29
3.2.5. Učinci radionice	31
3.2.6. Zaključna razmatranja o radionici	32
4. Zaključak.....	34
5. Popis slikovnih priloga	35
6. Popis literature	38

1. Uvod

Muzejska djelatnost oduvijek je bila vezana uz predmet, koji je trebalo zaštititi od propadanja. Muzejski predmet i danas je središte oko kojeg se odvijaju zbivanja u muzeju, od istraživanja i zaštite, sve do izlaganja javnosti u stalnom postavu ili povremenoj izložbi. Tako se povećala i uloga koju muzej ima, jer je potrebno na odgovarajući način predmete prezentirati. Osim samog izlaganja predmeta, u muzeju se provode aktivnosti kojima se želi povećati interes za sadržaj kod posjetitelja. Jedna od takvih aktivnosti jest i muzejska radionica, kojom se nastoji na neformalan način omogućiti kod posjetitelja bolje razumijevanje sadržaja, aktivno sudjelovanje, poticati stvaranje vlastitih mišljenja, nadograditi prijašnja iskustva i vještine. Posljednjih trideset godina¹ muzejski edukatori nastoje razviti odgovarajuće načine učenja koje bi iskoristili u radionicama, razgovorima, dramatizacijama. Muzejska edukacija svojim kritičkim pristupom pokušava razviti metode, strategije i mjere koje bi omogućile primjenjivost edukativnih teorija na učenje koje se događa u muzeju. Potrebno je poznavati karakteristike učenja u muzejskom okolišu, ali također i individualne karakteristike posjetitelja, kao što je njihov uzrast, prijašnje iskustvo, društveno-kulturne karakteristike i osobni interesi. To je posljedica promjene sa transmisivskog na konstruktivistički pristup muzejskoj edukaciji, promjena kojom se želi umjesto pasivnog posjetitelja, stvoriti pojedinca aktivno uključenog u vlastito stvaranje značenja.

Pedagogija pragmatizma Johna Deweyja i sociokulturna teorija kognitivnog razvoja Lava Vygotskog potaknule su na razmišljanje o metodama pomoću kojih je moguće osmisliti muzejsku radionicu čiji bi cilj bio odgojno-obrazovan. U Muzeju grada Zagreba održana je radionica *Sramotna maska*, kojom se nastojalo povezati školsko gradivo sa sadržajem muzeja, zatim usmjeriti učenike na razvijanje interesa za materijalnu i nematerijalnu baštinu grada Zagreba i njegovog povijesnog razvoja. Preko predmeta sramotne maske, koji zaokuplja pažnju posjetitelja, učenike bi se potaknulo na kreativni rad, te bi sami izradili svoje maske. Tako bi se preko neposredne komunikacije grupnim radom i zajedničkim razgovorom došlo do razvijanja socijalnih vještina, promicanja tolerancije i odgovornog sudjelovanja u društvenim aktivnostima. Završna evaluacija i promišljanje o učincima radionice pomažu da uvidimo postiže li muzejska radionica zadane ishode učenja o prošlosti, ali i sadašnjosti, a koji su prvenstveno vezani za učenje putem praktičnog i kooperativnog sudjelovanja.

¹ Hooper-Greenhill, E.: Education, communication and interpretation: towards a critical pedagogy in museums/ The Educational Role of the Museum, Routledge, London, 1999, str. 4

2. Obrazovna uloga muzeja

Muzej od svojih početaka ima vrlo snažnu edukativnu ulogu. Njegov nastanak i jest vezan uz edukaciju; pojam koji objedinjuje odgoj i obrazovanje. U Hrvatskom enciklopedijskom rječniku edukacija je definirana kao "razvijanje tjelesnih, umnih i moralnih sposobnosti; obrazovanje, odgoj, školovanje."² Definicija muzeja prema ICOM-u, sadržanoj u Statutu ICOM-a, usvojenog na 21. Generalnoj konferenciji u Beču 2007. godine glasi: "Muzej je nekomercijalna, svaka javna ustanova u službi društva i njegova razvoja, koja je otvorena javnosti, i koja u svrhu proučavanja, obrazovanja i zadovoljstva, nabavlja, čuva istražuje, komunicira s publikom i izlaže materijalna svjedočanstva o ljudima i njihovoj okolini."³ Sama definicija naglašava edukativnu ulogu muzeja. Muzeji su po svojoj prirodi edukacijske institucije, svaka institucija koja je u službi razvoja društva time je i odgojno-obrazovna. Prema Heinu muzeji su: "dio potpune obrazovne infrastrukture nekog društva"⁴, stoga kao takvi imaju odgovornost da svojim radom prošire mjesta gdje se može odgojno-obrazovno djelovati, što se često pridaje samo školama.

Povijest muzejske edukacije jest povijest njenog različitog poimanja. "Muzeji su aktivni u stvaranju znanja već (barem) šest stotina godina"⁵, od kada postoji interes za prikupljanjem kulturno-povijesno-znanstvene građe. Na početku 19. stoljeća, kada muzeji postaju javni, smatrani su edukacijskim ustanovama često građenim vezano uz knjižnice, sobe za čitanje i čak i laboratorije. "Organizirani školski posjeti muzeju počeli su kad su muzeji osnovani, ali nije bilo inicijalno jasno da se tom posjetu pridavala edukacijska vrijednost."⁶ Podrazumijevalo se da je posjet koji je zamišljen u svrhu usvajanja nekih informacija, sam po sebi edukativan. Edukacija je bila primarna funkcija muzeja, a muzej mjesto gdje učenici nadopunjuju znanje stečeno u školi, a učitelji dolaze po pomoć u području u kojem se ne snalaze dovoljno. Dok se muzej kao institucija smatrao mjestom moralnog i intelektualnog razvoja svih ljudi, odnosno mjestom gdje su sve društvene klase mogle nešto naučiti u svoje slobodo vrijeme, što je podrazumijevalo njegovu edukativnu ulogu, muzejska edukacija kao jedan oblik muzejske aktivnosti odnosila se isključivo na rad s djecom sve do 60-ih godina 20. stoljeća. Narednih godina i desetljeća počinju se razvijati različiti komunikacijski aspekti

²Hrvatski jezični portal, <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search>, 23.05.2013.

³icom.museum, <http://icom.museum/the-organisation/icom-statutes/3-definition-of-terms/#sommairecontent>, 23.05.2013.

⁴Hein, G. E.: Evidence for learning in the museum / Learning in the Museum, Routledge, London, 1998, str. 153

⁵Hooper-Greenhill, E.: Museum and the shaping of knowledge, Routledge, London, 1992, str. 191

⁶Hooper-Greenhill, E.: Museum and gallery education, Leicester University Press, London, 1994, str. 26

muzeja, poput novih načina pristupa planiranju izložaba pri čemu se uvelike pažnja posvećuje interpretaciji prilagođenoj korisnicima. Također je postalo jasno da se edukacijske mogućnosti muzeja mogu i trebaju proširiti na različite grupe posjetitelja, ne samo školske. Do najvećih promjena dolazi 90-ih godina kada se počinju koristiti nove tehnologije i organizirati razni događaji u muzejima kako bi se privuklo posjetitelje, a pažnja se pri tome pomiče s istraživanja i prezentiranja predmeta prema njihovom korištenju u stvaranju novih komunikacijskih situacija. Postaje jasno da postoji potreba za muzejskom edukacijom u puno širem smislu od onog vezano samo za školske grupe. "Prva uloga edukativnog odjela u muzeju jest povećati edukativni potencijal muzeja na način najprimjereniji ukusu i potrebama publike."⁷ Vrlo je važno razumjeti potrebe i karakteristike posjetitelja, kako bi im se znalo pristupiti shodno tome.

Krajem 20. stoljeća muzej se počinje shvaćati kao ambijent koji pruža priliku za cjeloživotno učenje, te se od njega zahtjeva da bude obrazovan i zabavan za sve. Muzejska edukacija postala je vrlo važan aspekt muzejskih djelatnosti, jer o radu edukatora ovisi krajnje zadovoljstvo korisnika. Budući da se muzejska praksa u smislu da uz funkcije zaštite i istraživanja jednako važniji postaju i načini interpretacije i komunikacije, u muzeološkom diskursu i njegovoj primjeni u praksi javila se potreba za različitim edukacijskim teorijama koje mogu pomoći u odabiranju prigodnog pristupa različitim skupinama korisnika i u razumijevanju njihovih potreba.

Novo viđenje muzejske edukacije je zapravo naglasak na pojam učenja, odnosno stvaranja znanja kod pojedinca na koje osim njegovog prijašnjeg iskustva, motivacije, stavova i njegove kulturne pozadine, utječe i način prezentacije muzejskog materijala i fizički prostor te ljudi s kojima je u interakciji u muzejskom ambijentu, bilo da se radi o muzejskim djelatnicima ili osobama s kojima je došao u muzej. "Učenje uključuje činjenice, ali i iskustva i osjećaje. Zahtjeva individualni trud, ali je i društveno iskustvo."⁸ Posjetitelj dolazi u muzej s nekim zajedničkim karakteristikama na koje je utjecala kultura u kojoj živi, obrazovanje koje je stekao, no njegov ukus, interesi, motivacija, načini na koji uči, prijašnja iskustva, njemu su jedinstveni. Muzej, više nego bilo koja obrazovna institucija, privlači različite grupe posjetitelja, od školskih grupa, obitelji, turista i umirovljenika, kojima treba pristupati na različite načine poštujući njihove različite karakteristike. Također, posjetitelj od muzeja očekuje da bude mjesto opuštanja i zabave, jer u njemu ipak provodi svoje slobodno vrijeme. Zbog toga muzej ima obavezu zainteresirati i zadržati posjetitelje u muzeju, te ih poticati da

⁷Hooper-Greenhill, E.: Museum and gallery education, 1994, str. 78

⁸Ibid str. 20

steknu pozitivno iskustvo pri posjetu. Njihovu pažnju zaokupljaju predmeti, način na koji su oni interpretirani, interaktivna pomagala, zvukovi, a potiču ju fizički uvjeti unutar muzeja, udobnost, orijentacijske oznake i mjesto za odmor. "Potreban preduvjet za učenje jest da ljudi budu opušteni, da im bude ugodno i da nisu zaokupljeni drugim stvarima."⁹ Takva atmosfera idealna je za edukativno djelovanje, no učenje će se dogoditi kada posjetitelj poveže svoja prijašnja iskustva s novim iskustvima. "Ako posjetitelj nema predispozicije da cijeni poruku, da ju smatra relevantnom i da ju prihvati kao svoju, tada je vjerojatno da se neće stvoriti početni interes za nju."¹⁰ Ukoliko posjetitelj ne ispunio očekivanja zbog kojih je došao, muzej tada nije ispunio svoju ulogu. "Ako učenje na izložbama ovisi o promatranju, čitanju, odnosima, usporedbama itd., onda je potrebno motivirati muzejskog posjetitelja da to i čini. Jedan od načina je da se posjetitelji angažiraju u interpretaciju aktivnosti poput kvizova, interaktivnih igara, direktnih pitanja, poticanja na raspravu i sl., kojima mogu aktivno sudjelovati. Eilen Hooper-Greenhill naglašava kako je "publika uvijek aktivna, prepoznaje li to muzej ili ne"¹¹. Potrebno je samo prepoznati koji način aktivnosti posjetitelju odgovara. Često se posjetitelja optužuje da nije uključen i zainteresiran za aktivnosti koje se događaju u muzeju, međutim ne uzima se u obzir da je i samim posjetom muzeju, promatranjem izložaka, pokazao interes za temu. Postoje različite mogućnosti u pristupanju publici. Muzej je mjesto gdje je posjetitelj došao po pozitivno iskustvo, te se institucija mora prilagoditi njegovim potrebama, razumjeti ih i oblikovati na način zanimljiv publici. Tako neće moći okriviti publiku da je neaktivna i nezainteresirana, već će morati priznati da nije pronađen odgovarajući pristup publici. "Izazov muzejima je da nađu načine kako napraviti izložbe koje će dovesti do upita, te da posjetitelji mogu upotrijebiti rezultate upita na životne situacije."¹² Učenje je aktivni proces koji zahtjeva sudjelovanje, te su poželjni muzeji oni koji, osim što služe u edukativne svrhe, su povezani sa životnim aktivnostima izvan muzeja. Tako posjetitelj lakše razumije sadržaj, muzej je spojen sa životom, nije nepristupačan, nezanimljiv i artificijelan. "Muzejsko iskustvo mora voditi do nečeg višeg – nisu potpuna obrazovna iskustva ako samo postoje, već moraju uključivati diskusije, izazivati učenike, spajati interese učenika, povezivati i svijet izvan muzeja."¹³ To čini stalno osluškujući potrebe publike, mijenjajući paradigmu tako da "značenje poruke više nije definirano samo sa pošiljateljem,

⁹Hein, G.E.: *The Constructivist Museum / Learning in the Museum*, , Routledge, 1998, str. 157

¹⁰Hooper-Greenhill, E.: *Museum education*, Routledge, London, 1994, str. 35

¹¹Ibid str. 19

¹²Hein, G. E.: *John Dewey and Museum Education / Curator: The Museum Journal*, vol 47 Issue 4, Octobre 2004, str. 416

¹³Ibid

već i od primatelja poruke."¹⁴ Naglasak je premješten sa sadržaja i interpretatora, na posjetitelja, njegove potrebe, i na načine interpretacije i komunikacije. "Mišljenja nisu stalna, i stvaranje mišljenja se uvijek može ponovno razmatrati, u novom kontekstu i s novim funkcijama."¹⁵ Zbog toga edukacijski posao u muzeju osluškuje nove edukacijske teorije koje su promijenile fokus na učenike i njihove stilove učenja.

Hooper Greenhill objašnjava: "Edukativna uloga muzeja je vrlo složena, razmišljanje o učenju unutar kulturne institucije znači osvijestiti vezu između kulture i pedagogije."¹⁶ Muzejska edukacija definira se kao i pedagoška i muzeološka disciplina, što znači da posjetiteljima moramo pristupati na način svojstven edukatorima, komunicirajući sadržaj primjenjujući razumljive metode, kako bi oni mogli zadovoljiti svoje potrebe; spoznajne, društvene i kulturne. Također, tako i muzej ispunjava svoju treću funkciju, komuniciranja, bez koje bi muzeji bili samo ustanove pohrane predmeta za zaštitu od propadanja.

Dužnost muzejskih djelatnika je prilagoditi interpretaciju svojim posjetiteljima, što je najčešće zadatak muzejskog edukatora. "Temeljni zadatak učenja u muzeju i galerijama jest stvaranje veze između zbirke muzeja i potreba i interesa određenog muzejskog posjetitelja."¹⁷ Potrebe posjetitelja su različite, te se muzejski pedagog ne smije orijentirati samo na posjetitelje školske dobi. Danas postoji potreba za cjeloživotnim učenjem, te se muzej tome prilagođava tako da pristupa različitim posjetiteljima i njihovim potrebama na različite načine. "Postalo je jasno da su se edukacijske mogućnosti muzeja proširile, ne samo na školske, formalne, grupe, grupe studenata ili grupe umirovljenika, već i na one neformalne, poput obitelji."¹⁸ Muzejski pedagog se u svom profesionalnom pristupu prilagođava različitim grupama posjetitelja, zbog toga mora biti osjetljiv i sposoban reagirati na različite upite, i razumjeti različite socijalne, emocionalne i intelektualne potrebe posjetitelja. Muzejski pedagog postaje posrednik između muzeja i izložbe i publike, a ne samo prenositelj informacija.

¹⁴Hooper-Greenhill, E.: Museum education, 1994, str. 35

¹⁵Hooper-Greenhill, E.: Museum and the shaping of knowledge, 1992, str. 215

¹⁶Hooper-Greenhill, E.: Museum education, 1994, str. 22

¹⁷Hooper-Greenhill, E.: Museum and Gallery education, 1994, str. 3

¹⁸Ibid str. 56

2.1 Nova paradigma učenja u muzeju: konstruktivistički pristup muzejskoj edukaciji

Posljednjih pedeset godina¹⁹ pristup muzejskoj edukaciji se promijenio. Tako razlikujemo tradicionalni, transmisijski pristup i novi, konstruktivistički. "Transmisijski pristup vidi obrazovanje kao proces prenošenja informacija i slanja poruka od strane onoga koji više zna ka onome koji manje zna. Posjetilac je pasivan primatelj korpusa znanja koje mu pružaju muzejski organizatori. Od svakog pojedinca se očekuje da primi istu poruku na isti način, i smatra se da se velik broj posjetitelja može poučavati na isti način, u isto vrijeme."²⁰ Takav pristup odgovara onima koji upijaju prezentirane informacija i na taj način uče. No, najčešće prezasićenost informacijama danim u relativno kratkom vremenskom periodu odbija posjetitelje. Zbog toga se posljednjih pedeset godina događaju promjene u pristupu muzejskoj edukaciji. "Fokus od tradicionalnih metoda pomiče se prema interaktivnim metodama učenja i poučavanja koje vode aktivnom stvaranju značenja i uključenosti onih koji uče. Paralela između obrazovanja u muzeju i progresivnog obrazovanja nije iznenađujuća s obzirom da se muzeji definiraju kao institucije koje primarno sadrže „predmete“ a ne „riječi“. Ukoliko muzej ignorira ove nove strategije obrazovanja, onda ne koristi sve prednosti jedinstvenih iskustava učenja koje može ponuditi."²¹ Tako dolazimo do novog pristupa, u kojem se pažnja posvećuje stvaranju (konstruiranju) značenja zasnovanim na sadržaju muzeja. Međutim u središte pažnje ne stavlja se muzejski sadržaj, već sam posjetitelj. "Za razliku od transmisijskog pristupa muzejskoj pedagogiji, konstruktivistički pristup suštinu učenja ne vidi u dodavanju novih informacija starima, nego smatra da se znanje konstruira, tj. da je ono rezultat aktivne mentalne konstrukcije. Zato se sve češće govori o paradigmi stvaranja značenja koja postaje jezgra novog načina razumijevanja iskustva stečenih u muzeju."²² Stvaranje značenja kod posjetitelja postiže se kroz dvosmjernu interakciju između prenositelja i primatelja informacija. Posjetitelj je aktivna komponenta učenja, te individualnom interpretacijom postiže značenje svojstveno samo njemu. "Prema tome, pomak od transmisijske ka konstruktivističkoj pedagogiji povlači sa sobom promjenu socijalnih odnosa kako unutar muzeja (između pedagoga i kustosa), tako i u odnosu prema društvu (između

¹⁹Hein, G.E.: *Museum Education / Companion to Museum Studies*, Malden, 2006, str. 346

²⁰Milutinović, J.: U susret promenama sistema vaspitanja i obrazovanja – muzeji kao paradigma učionice izvan škole / Razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u uslovima tranzicije, <http://muzejska-edukacija.com/u-susret-promenama-sistema-vaspitanja-i-obrazovanja-muzeji-kao-paradigma-ucionice-van-skole>, 05.09.2013.

²¹Ibid

²²Ibid

muzeja i posjetitelja).²³ Muzej baziran na konstruktivističkom pristupu prilagođen je potrebama posjetitelja, povezan je sa svakodnevnim životom, uzima u obzir posjetiteljeve individualne karakteristike, te se sadržaj izlaže na pristupačan način.

2.2 Heinov konstruktivistički muzej

Prema Heinu konstruktivizam odgovara neformalnoj, voljnoj prirodi većine učenja koje je povezano s muzejima. Zbog toga konstruktivističku teoriju primjenjuje na muzeje i definira konstruktivističku koncepciju: "Učenje u muzeju predstavlja stvaranje značenja muzejskog posjetitelja. Značenja se dobivaju od predmeta i načina na koji su oni predstavljeni, ali i od posjetiteljeve kulture, prijašnjeg iskustva i uvjeta njihovog posjeta."²⁴ Zbog toga su za muzejske edukatore važne karakteristike učenja svakog učenika. Znanje postoji izvan učenika i teorije znanja pomažu edukatorima da ga prenesu na učenike kako bi ono postalo osobno. Teorije učenja, koje dijelimo na pasivnu (mozak je pasivni primatelj novih podražaja, koji se promatraju, klasificiraju i uče) i aktivnu (mozak je aktivno uključen sa vanjskim svijetom, slušatelj uči razmišljajući i djelujući sa vanjskim svijetom, odgovarajući na podražaj) govore nam o tome na koji način učenik pristupa sadržaju. Konstruktivizam želi otkrivajuće, aktivno sudjelovanje, koje vodi restrukturiranju, koje dovodi do promjene i smislenog iskustva. Za Heina učenik uči samo kroz vlastitu aktivnost (re)konstrukcije znanja pri čemu je motivacija bitan faktor. Novo znanje izgrađuje se na već postojećem. Drugim riječima - učenjem se uči kako učiti. "Pristup suštini učenja ne vidi se u dodavanju novih informacija starima, nego se smatra da se znanje konstruira: tj. da je ono rezultat aktivne mentalne konstrukcije."²⁵ Zbog toga se javlja potreba za istraživanjem posjetitelja, obrazovnom evaluacijom i vrednovanjem izložbi. Koriste se interaktivne metode učenja kako bi došlo do aktivnog učenja i uključenosti onih koji uče. "Kada je muzej baziran na konstruktivističkoj muzejskoj pedagogiji, pedagoški sadržaj je na više načina pristupačan, povezan sa svakodnevnim životom i vođen s

²³ Milutinović, J.: U susret promenama sistema vaspitanja i obrazovanja – muzeji kao paradigma učionice izvan škole / Razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u uslovima tranzicije, <http://muzejska-edukacija.com/u-susret-promenama-sistema-vaspitanja-i-obrazovanja-muzeji-kao-paradigma-ucionice-van-skole>, 05.09.2013.

²⁴ Hein, G. E.: Museum Education / Companion to the Museum Studies, 2006, str. 344

²⁵ Milutinović, J.: U susret promenama sistema vaspitanja i obrazovanja – muzeji kao paradigma učionice izvan škole / Razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u uslovima tranzicije, <http://muzejska-edukacija.com/u-susret-promenama-sistema-vaspitanja-i-obrazovanja-muzeji-kao-paradigma-ucionice-van-skole>, 20.07.2013.

informacijama o prethodnim znanjima posjetitelja."²⁶ Konstruktivistički muzej se svjesno trudi omogućiti posjetitelju da stvori vezu između onog što već zna i novog, samo tako učenje postaje efektivno. Učenik treba povezati novu obrazovnu situaciju s onim što već zna. Muzej će stvoriti mogućnosti za učenje koristeći najviše mogućih načina kako bi se posjetitelj povezao s izložbom i procesuirao informacije.

Postavlja se pitanje što to omogućava učeniku da se poveže s onim što će učiniti? Hein nudi univerzalni dizajn, tj. stvaranje okruženja koje odgovara svima, koje "dovodi veću, širu publiku u muzej i povećava iskustvo svim posjetiteljima."²⁷ Muzej osim toga mora biti pristupačan svima, i ljudima s posebnim potrebama. Vrlo je važno da posjetitelj osjeća povezanost s poznatim, onim što već zna, i povezanost s mjestom. Konstruktivizam zahtjeva da muzej izgledom bude mjesto učenja i zabave. "Konstruktivistički muzej treba uključiti prostore koji su prepoznatljivi posjetitelju kao mjesta za opuštenu, angažiranu aktivnost koja traje neko vrijeme i u kojoj će se osjećati sigurno."²⁸ Kako su muzeji danas još uvijek arhitektonski daleko od potreba posjetitelja, s velikim prostorijama s visokim stropovima, moguće ih je "smanjiti", učiniti ugodnima i pristupačnijima. Vrlo je važna i odgovarajuća orijentacija, koja će pomoću znakova omogućiti posjetitelju dobru orijentaciju i osjećaj sigurnosti i opuštenosti. Također, posjetitelj se povezuje s onim što će učiti ako postoji povezanost s predmetom. To se postiže korištenjem poznatog predmeta ili dodavanjem izložbi običnih, poznatih predmeta. Ukoliko je zbirka puna nepoznatih predmeta koji su označeni jezikom koji nije razumljiv, učenje je spriječeno i nema stvaranja dosljednog značenja. Hein u muzej smješta i kazalište i dramatizacije, također kako bi povećao povezanost posjetitelja s onim što će učiti i proširio načine učenja i pristup sadržaju muzeja. Kazalište je snažan medij koji uključuje posjetitelja u scenu, stvara ljudski kontakt između njega i predmeta, omogućuje povezivanje s muzejom i sl. Osim toga učenje predstavlja socijalnu aktivnost, kontekstualno je i zahtjeva vrijeme. "Društvena interakcija omogućava učeniku nadilaženje osobnih iskustava, proširivanje svojega znanja i svoje sposobnosti učenja."²⁹ Posjeti muzeju su društvena aktivnost, posebice oni u školskim grupama. Dijeljenjem informacija i zajedničkim radom uči se bolje i uči se više.

Hein zaključuje: "Ljudi uče u muzeju, bilo da upijaju određene pedagoške poruke koje izložci sadržavaju, bilo da uključuju, reagiraju na muzejsko iskustvo. Muzeji prvo trebaju

²⁶Hein, G. E.: *The Constructivist Museum / Learning in the Museum*, 1998, str. 131

²⁷Ibid str. 168

²⁸Ibid str. 160

²⁹Ibid str. 172

zadovoljiti posjetiteljeve praktične potrebe (udobnost, orijentacija, sve što omogućuje pozitivnu interakciju). Ljudi idu na izložbe i sa sobom donose vlastito iskustvo. Ljudi stvaraju jedinstvene veze u muzejima. Muzeji nisu mjesta tradicionalne "školske" edukacije, jer tu nisu prvenstveno zbog svrhe obrazovanja. Osoblje ne smije podcijenivati vrijednost čuđenja, širenja misli, stvaranja novih, kognitivnih ali i estetskih iskustava. Kako bi posjetitelji imali pozitivno iskustvo, njihova interakcija sa sadržajima muzeja mora dopustiti da se povežu s onime što vide, čine i osjećaju sa onim što već znaju i razumiju. Novo mora biti uključeno u staro."³⁰

Konstruktivistički muzej je promijenio središte pažnje sa kustosa, interpretatora, prema posjetitelju. Važnije su postale potrebe posjetitelja i načini na koje on uči, postalo je važnije kako se nešto govori nego što se govori. Teorije učenja koje se proučavaju kako bi se muzej još više prilagodio publici, naglašavaju važnost aktivnog sudjelovanja u stvaranju značenja. "Značenja se dobivaju od predmeta i načina na koji su oni predstavljeni, ali i od posjetiteljeve kulture, prijašnjeg iskustva i uvjeta njihovog posjeta."³¹ Zbog toga se sve češće provode evaluacije, kako bi se pomoću potrebnih povratnih informacija, mogao prilagoditi rad edukacijskog odijela i mogle pratiti promjenjive potrebe društva.

Sljedeća dva poglavlja bit će posvećena teorijama Johna Deweyja i Lava Vigotskog koje su uvelike utjecale na razvoj konstruktivističke pedagogije, te koja će tvoriti teorijski okvir za dovođenje u vezu muzejske radionice u Muzeju grada Zagreba s konstruktivističkim muzejom.

2.3 Pedagogija pragmatizma Johna Deweyja u kontekstu muzejske edukacije

John Dewey, američki pedagog i filozof, posvetio je dio svoje misli na edukaciju u muzejima. Dao je centralnu ulogu muzejima u svojoj obrazovnoj teoriji kao integrativnu sastavnicu neizvježbanog iskustva. Svako iskustvo je važno za razvoj čovjeka, pa tako i ono koje se stekne u muzeju.

U filozofiji je zastupao pragmatizam (grč. pragma – rad, djelovanje), točnije instrumentalizam, teoriju koja govori o tome da svaki pojam ili ideju treba shvatiti kao

³⁰Hein, G. E.: Evidence for learning in the museum / Learning in the Museum, 1998, str. 154

³¹Hein, G. E.: Museum Education / Companion to Museum Studies, 2006, str. 345

instrument akcije, pojmovi moraju voditi u praktičnu djelatnost. Odlučujući kriterij za ljudsko djelovanje i mišljenje je praktična korist. Znanje koje učenik stječe tijekom formalnog, ali i neformalnog obrazovanja, mora biti primjenjivo na praktični život. U centar učenja stavlja djelovanje, rad. "John Dewey je u svojim radovima naglasio iskustveni aspekt učenja i potrebu za pripremanjem bogatih izvora koji će učenicima moći poslužiti prilikom rješavanja problema. Težnja da se u učenju polazi od iskustva i sposobnosti učenika i naglašena vrijednost urođenih težnji za istraživanjem i konstruiranjem, dovela ga je do formiranja osnovnog načela nastave – učenje putem djelatnosti, što je bilo od ogromnog utjecaja na obrazovni rad muzeja."³² Vrlo važan je proces rješavanja problema, budući da rješavanjem problema učenici promišljaju i usmjeravaju svoje iskustvo prema vlastitom razvoju. Sami prema svojim interesima i iskustvima dolaze do problema, kojeg zatim prepoznaju i definiraju, te istražujući, raspravljajući i čitajući prikupljaju informacije. Nakon toga razmišljaju o mogućim rješenjima problema, te na kraju odabiru rješenja i testiraju ih kako bi utvrdili njihovu ispravnost i potvrdili svoje znanje.

Dewey smatra da je iskustvo jedina stvarnost. Ono je za njega jedinstvo subjekta i objekta, čovjeka i prirode. Iskustvo dijeli na ono koje odgojno djeluje i ono koje nema tu vrijednost. "Odgojno iskustvo izaziva radoznalost, inicijativu, pokreće stalnu aktivnost i traži odgovornost."³³ Osim odgojnog iskustva, naglašava i važnost rada, smatra da je glavni izvor znanja rad. "Aktivnim učenjem, odnosno učenjem kroz rad (*learning by doing*) stječu se najsigurnija i najefikasnija znanja, umijeća i navike."³⁴ To muzejima daje prostora, da se kao mjesta, gdje učenici dobivaju drugačije iskustvo od onog stečenog u školi, povežu sa školama i knjižnicama i postanu dio potpunog obrazovnog procesa. Dewey se zalaže za progresivno obrazovanje koje treba ići za tim da se postigne društveni cilj, a to je poboljšanje društva.

Muzeji mogu igrati važnu ulogu u brzom širenju i rastu javnog obrazovnog sustava. Dewey predlaže da muzejsko iskustvo vodi do nečega većeg, da uključuje diskusije, izaziva učenike na aktivno sudjelovanje, spaja interese učenika i poveže i svijet izvan muzeja. "Čak i aktivna muzejska iskustva trebaju biti povezana s bogatijim, autentičnim životnim iskustvima."³⁵ Muzej je idealno mjesto za učenje putem djelovanja, jer učenici izravno dolaze u doticaj s autentičnim predmetima, predmeti se interpretiraju na različite načine, može se

³²Milutinović, J.: U susret promenama sistema vaspitanja i obrazovanja – muzeji kao paradigma učionice izvan škole / Razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u uslovima tranzicije, <http://muzejska-edukacija.com/u-susret-promenama-sistema-vaspitanja-i-obrazovanja-muzeji-kao-paradigma-ucionice-van-skole>, 05.09.2013.

³³Zaninović, M.: Opća povijest pedagogije, Školska knjiga, Zagreb, 1988, str.239

³⁴Ibid, str. 241

³⁵Hein, G. E.: John Dewey and Museum Education / Curator:The Museum Journal, str. 423

sudjelovati u radionicama, raspravama, a uz to u doživljaj muzeja uključena su mnoga osjetila, što sve pojačava doživljajno iskustvo. Prostorije muzeja mogu biti mjesta kreativnog izražavanja putem radionica, gdje posjetitelji mogu sami nešto izraditi. Također smatra da izrada oruđa omogućava efikasnije učenje, na taj se način zaokuplja učenikova pažnja i potiče se učenika na usredotočeniji angažman. Također smatra da učenici imaju potrebu nešto sami učiniti, imaju želju za radom i stvaranjem te da ne žele biti pasivni i samo promatrati. Zbog toga nudi načine kako poboljšati muzejsku edukaciju:

"1. Trajno ispitivanje svih dvojnosti, između teorije i prakse, između lijepe i primijenjene umjetnosti te između kategorija posjetitelja. Takva razlikovanja dovode do vrijednih prosudbi.

2. Treba prepoznati da je novi cilj obrazovanja trajno (daljnje) obrazovanje. To se postiže otvorenim pitanjima, alternativnim mogućnostima upita, s puno materijala.

3. Primjena progresivne obrazovne teorije univerzalno – muzejski edukatori moraju stalno ispitivati sebe i svoju praksu.

4. Spojiti obrazovni posao sa životom, škola je dio života. Izložbe dolaze iz životnog iskustva i trebale bi se povezati sa iskustvom izvan muzeja."³⁶

Dewey smatra da je izazov za muzeje pronalaženje načina kako oblikovati izložbe koje će kod posjetitelja dovesti do upita, interesa, i da ih vodi da primjene rezultate upita na životne situacije. Muzejsko iskustvo "zahtjeva integrirane postavke koje potiču na raspravu, izazivaju učenika, stvaraju veze između učenikovih interesa i stvaraju smjernice za primjenu u svijetu izvan muzeja."³⁷ Tako se može postići da muzej zaista bude mjesto drugačije edukacije, koje zbog svoje jednostavnosti, zanimljivih aktivnosti, neformalnog pristupa, opuštene atmosfere, potiče na istraživanje, djelovanje, stalnu aktivnost, te na kraju efikasno učenje, koje će biti primjenjivo i na život izvan muzeja i nakon muzejskog posjeta.

2.4 Sociokulturna teorija kognitivnog razvoja Lava Vigotskog

Ruski psiholog Lav Vigotski predstavnik je kognitivističke teorije učenja. Njegova teorija kognitivnog razvoja bavi se kulturom i njenim utjecajem na djetetovu spoznaju. Kognitivizam

³⁶Hein, G. E.: Museum Education/ Companion to Museum Studies, 2006, str. 350

³⁷Hein, G. E.: John Dewey and Museum Education, Curator:The Museum Journal, str. 424

je "psihološka metoda promatranja ljudskih procesa koji sudjeluju u spoznaji (pozornost, sjećanje, razmišljanje i dr.)."³⁸ Razvio je koncept socijalnog učenja koje stavlja naglasak na društvenu kulturu u kojoj se dijete razvija. "Za Vigotskog je razvoj pojedinca proizvod njegove kulture, a sam spoznajni razvoj rezultat je dijalektičkog procesa po kojem dijete uči kroz zajedničko iskustvo rješavanja problema s nekim drugim."³⁹ Naglašava ulogu komunikacije i socijalne transmisije u razvoju pojedinca. Od rođenja je čovjek socijalno biće koje se razvija u doticaju s drugima. "Temelj inteligencije vidimo u ljudskoj socijalnoj interakciji, a ne u interakciji s okolišem."⁴⁰ Sociokulturne teorije naglašavaju da smisao dobivamo u interakciji između pojedinaca koji djeluje u društvenom kontekstu i posrednika: govor, znakovi i sustav simbola koji su određeni kulturom, okolinom i poviješću. "Učenje predstavlja društvenu aktivnost, kontekstualno je i zahtjeva vrijeme."⁴¹ Kroz zajedničko iskustvo učenja, pojedinac razvija svoje intelektualne sposobnosti, mijenja stavove, surađuje, motiviran je na dijeljenje mišljenja i raspravljanje. "Socijalna interakcija omogućava onome koji uči da se izdigne iz svog, individualnog iskustva, da proširi svoje znanje i čak da poveća svoje sposobnosti učenja."⁴² Korist socijalne interakcije je višestruka, ne samo da se povećavaju socijalne vještine pojedinca, već se i bolje razvijaju njegove kognitivne sposobnosti.

Muzej kao obrazovna institucija omogućava ljudima da povežu različite sociokulturne prakse. Kroz zajednički rad u muzejskoj radionici, posjetitelji dobivaju priliku razmjenjivati iskustva. Interpersonalna komunikacija razvija sposobnosti kod učenika pružajući vršnjacima nezamjenjivu priliku da se susretnu s drugačijim idejama, a znanje stečeno na taj način omogućava im nove perspektivu sagledavanja stvari.

Posljednjih godina, u praksi muzejske edukacije sve se više razmatra teorija Lava Vigotskog, posebice jer je njegova perspektiva uključena u značajke konstruktivističkog muzeja. Posebna pažnja posvećuje se kooperativnom učenju gdje se dijeljenjem informacija i zajedničkim radom postižu bolji rezultati nego pri samostalnom radu. "Teorije učenja u muzeju, ipak, ne mogu razmatrati samo individualnu promjenu. One moraju razmotriti odnos između socijalnog konteksta u kojem se učenje odvija i formi mišljenja koje ovaj socijalni

³⁸ Hrvatski enciklopedijski rječnik, <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search>, 18.06.2013.

³⁹ Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A.: Dječja psihologija: moderna znanost, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2004, str. 57

⁴⁰ Hein, G. E.: Evidence for learning in the museum / Learning in the Museum, 1998, str. 149

⁴¹ Milutinović, J.: U susret promenama sistema vaspitanja i obrazovanja – muzeji kao paradigma učionice izvan škole / Razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u uslovima tranzicije, <http://muzejska-edukacija.com/u-susret-promenama-sistema-vaspitanja-i-obrazovanja-muzeji-kao-paradigma-ucionice-van-skole/>, 15.06.2013.

⁴² Hein, G. E.: The Constructivist Museum / Learning in the Museum, 1998, str. 172

kontekst proizvodi. Lav Vigotski i njegovi sljedbenici stavljaju naglasak upravo na ulogu komunikacije i socijalne transmisije u razvoju pojedinca. Shvaćanja Vigotskog mogu višestruko inspirirati dizajnere muzejskog iskustva. Pojam zone narednog razvoja sugerira da je glavni zadatak odraslih da potiču one psihičke procese koji još ne postoje u djetetu, ali koji se mogu pojaviti ukoliko se omoguće adekvatni uvjeti učenja. To znači da dizajneri u muzeju trebaju omogućiti materijal za građenje u svrhu pružanja prilika učenicima da participiraju u kompleksnijem diskursu nego što bi to mogli samostalno učiniti. Iz toga slijedi značajna implikacija – pojam kooperativnog učenja, koji se smatra najsnažnijim, ali ipak najmanje korištenim situacijama učenja u muzeju."⁴³ Na taj način otvaraju se mogućnosti učenicima da kroz zajedničke aktivnosti dođu do spoznaja na lakši način. Zajedničkim naporom između samih učenika, ali i između učenika i pedagoga/profesora/voditelja, mogu iskoristiti i razviti svoje kognitivne sposobnosti. Muzej treba iskoristiti sve mogućnosti koje daje kooperativno učenje, jer se njegov prostor i vrijeme koje provodimo u muzeju mogu osmisliti na taj način da se prilagode takvom pristupu, koji na kraju dovodi do boljih rezultata učenja, ali i zadovoljnih korisnika. Situacije u kojima je moguće kooperativno učenje najjednostavnije je iskoristiti putem muzejskih radionica u kojima je moguće ostvariti grupni rad. Muzejsku radionicu organiziranu za školske grupe najbolje je promatrati kao izvanučioničku nastavu sa specifičnim prednostima za učenje koje daje muzej.

⁴³Milutinović, J.: U susret promenama sistema vaspitanja i obrazovanja – muzeji kao paradigma učionice izvan škole / Razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u uslovima tranzicije, <http://muzejska-edukacija.com/u-susret-promenama-sistema-vaspitanja-i-obrazovanja-muzeji-kao-paradigma-ucionice-van-skole/>, 22.07.2013.

3. Izvanučionička nastava u muzeju

Izvanučionička nastava je oblik nastave u kojoj se planirani školski program ostvaruje izvan škole. Cilj takve nastave je učenje u neposrednoj životnoj stvarnosti, u kojoj se učenici susreću s prirodnom i kulturnom okolinom. U izvanučioničku nastavu spadaju izleti, terenska nastava, odlasci u muzeje, kazališta, kina i drugi oblici učenja izvan škole. Izvanučionička nastava potiče radost otkrivanja i istraživanja, razvija timski rad unutar odgojno-obrazovne skupine.

Izvanučioničku nastavu u muzeju dobar je primjer suradnje škole i muzeja. U muzeju se, osim posjeta stalnom postavu ili izložbi, organiziraju i različiti kreativni sadržaji, poput radionica, kvizova, dramatizacija, igrokaza. "Učenje u muzeju lišeno je mnogih ograničenja koje nužno nameće tradicionalna škola (kao npr. školski sat, dekontekstualizirano okružje), a istovremeno muzeji pružaju neslućene mogućnosti, u najmanju ruku za poticaj u ostvarivanju istraživačke nastave, projektne nastave, problemskog učenja ili povezivanja programskih sadržaja prema načelima međupredmetne povezanosti."⁴⁴ Školski djelatnici u suradnji s muzejskim osobljem organiziraju posjete muzeju, kako bi učenici proširili i utvrdili znanje koje su stekli u školi, kako bi povećali svoje intelektualne i socijalne vještine. Ono što muzej omogućuje posjetiteljima, jest da se osjećaju ugodnije, opuštenije, te da aktivnim i suradničkim učenjem postanu zainteresirani za ponuđenu temu. "Podijeljeno učenje daje učenicima priliku da sudjeluju u raspravi, preuzimaju odgovornost za vlastito učenje, a razmjena ideja ne samo da povećava interes među sudionicima, već promiče i kritičko mišljenje."⁴⁵ Prostor muzeja prilagodljivi su zahtjevima koji su potrebni kako bi se ostvarilo suradničko učenje. Učenici u opuštenoj atmosferi, bez pritiska koje nameće školski obrazovni sustav, poput ocjenjivanja, mogu slobodnije izraziti svoje stavove, ali i postavljati pitanja kako bi se dodatno informirali. Muzej upotpunjuje obrazovni sustav omogućujući aktivnu nastavu. "Aktivna nastava je ona nastava koja je orijentirana na djelovanje i uspjeh, potiče aktivni karakter učenja i prema njemu oblikuje uvjete učenja."⁴⁶

⁴⁴Detling, D.: Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije, <http://muzejska-edukacija.com/izvanucionicka-nastava-u-muzeju-slavonije/>, 21.07.2013.

⁴⁵Buljubašić-Kuzmanović, V.: Pedagoška radionica u funkciji aktivne nastave u učenja na uspjesima, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=7167, 21.07.2013.

⁴⁶Ibid

Vrlo je važno iskoristiti edukativne potencijale muzeja, kako bi osobe uključene u obrazovni sustav imale mogućnosti da na neformalan način stječu ili proširuju znanja. "Dobar način izlaska u susret različitim interesima, intelektualnim i socijalnim sposobnostima, stavovima, iskustvima i potrebama ljudi jest kreiranje većeg broja mogućnosti za učenje."⁴⁷ Zbog toga je ponekad potrebno izaći izvan institucije škole. Mogućnosti za učenje stvaraju se u svim životnim situacijama, tako da se većina učenja i događa na neformalan način, izvan zadanog, školskog programa. Neformalno obrazovanje jest organizirani oblik djelatnosti koje zadovoljava dodatne potrebe učenja i koje može, ali i ne mora biti povezano sa sustavom formalnog obrazovanja. Neformalno obrazovanje, koje se događa u različitim socijalnim situacijama, također se događa i u muzeju. Organizirani posjeti muzeju, koje škola potiče, uglavnom su tematski vezani uz školski program. "Muzejska sredina pruža široke uvjete za aktivno učenje i stjecanje iskustva iz prve ruke."⁴⁸ Učenici imaju mogućnost povezati se sa sadržajem, jer su tijekom posjeta muzeja u njihovo učenje uključena sva osjetila, dok su u školi to najčešće samo vizualna. U muzeju neke predmete učenici mogu i dodirnuti, pomirisati, napraviti vlastiti sličan predmet, "postati" arheolozi, povjesničari, znanstvenici. Na taj način potiče ih se na aktivno sudjelovanje, na raspravljanje, na stvaranje vlastitog mišljenja, na kritičko promatranje stvari i pojava koje se događaju, ili koje su se događale, u svijetu kojem pripadaju.

3.1 Muzejska radionica

Muzejska radionica jedan je od oblika aktivnosti koje muzej nudi svojim posjetiteljima. Najčešće je namijenjena školskim grupama, međutim, sve se češće radionice održavaju zbog potreba različitih korisnika, ovisno o njihovim interesima, dobi i sl. Karakteriziraju ju značajke kao i pedagošku radionicu koja ne mora biti isključivo vezana za muzej: "Pedagoška radionica, kao specifičan oblik grupe interakcije, sa svojim glavnim obilježjem – kružnom komunikacijom, omogućava načine rada koji su usmjereni na osjetilne, emocionalne i moralne, a ne samo intelektualne funkcije djeteta i proces, te ne na ishod ili rezultat

⁴⁷ Milutinović, J.: U susret promjenama sistema vaspitanja i obrazovanja – muzeji kao paradigma učionice izvan škole / Razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u uslovima tranzicije, <http://muzejska-edukacija.com/u-susret-promenama-sistema-vaspitanja-i-obrazovanja-muzeji-kao-paradigma-ucionice-van-skole/>, 20.07.2013.

⁴⁸ Ibid

procesa."⁴⁹ U takvom okruženju možemo iskoristiti sve mogućnosti koje tradicionalni, predavački pristup, koji je u najvećem postotku zastupljen u školama, ali koji se koristi i u muzejima, ne omogućava. U radionici možemo koristiti razne teorije učenja, ovisno o cilju koji želimo postići. Najvažnije je da se posjetitelj osjeća ugodno, da mu bude zanimljivo, kako bi mogao sudjelovati u aktivnostima. "Učenje u informalnom okruženju je općenito okarakterizirano kao učenje koje se temelji na predmetima i iskustvu, prije nego na tekstu, što je vjerojatno ključ razlikovanja između tradicionalnog školskog od učenja izvan škole."⁵⁰ Važnost okruženja u kojem se uči, koje se u slučaju muzeja razlikuje od tradicionalnog školskog, daje prednost muzejskim djelatnicima u osmišljavanju programa namijenjenog posjetiteljima. Postoje razni načini i metode po kojima možemo voditi radionicu prema nekoj temi. Uglavnom su radionice vezane za sadržaj ili neki predmet iz muzeja, te se najčešće provode likovne radionice. Svaka radionica mora imati određene ciljeve, korisnike, kontekst, medije i učinke. Prvo se odredi cilj radionice, postoji li potreba za njenim osmišljavanjem. Zatim se planira gdje će se održati, za koju će cjelinu biti vezana tematski, kome je namijenjena, koje su karakteristike publike, poput dobi, stupnja obrazovanja ili interesa, određuju se na koji način će biti predstavljena i koji će se mediji koristiti. Na kraju se promatraju učinci koje je radionica ostvarila.

Muzejski predmet osnova je oko koje se događa aktivnost u muzeju. Učenje u okruženju muzeja zanimljivo je zbog toga što je orijentirano prema predmetima koji potiču znatiželju, oduševljenje, interes i daljnje istraživanje kod posjetitelja. "Promatranje predmeta omogućuje posjetitelju da stvori vlastito sjećanje, da izrazi posjedovanje iskustva i da to sve podijeli s drugima."⁵¹ Pomaže posjetitelju da produbi razumijevanje. Predmet je, za razliku od teksta, razumljiv svim generacijama, tako da posebice učenici nižih razreda, ili oni koji imaju problema s čitanjem, mogu prije shvatiti poruku koju sam predmet prenosi. Predmetom mogu biti fascinirani svi posjetitelji, bilo koje generacije i bilo kojeg stupnja obrazovanja. "Uvođenje predmeta iz poznatog svijeta pomaže da se uoči povezanost novog predmeta sa njegovim širim kontekstom."⁵², što olakšava razumijevanje teme, povećava interes za nju, potiče razvoj kritičkog mišljenja, pristupanjem posjetitelju razumljivim metodama i

⁴⁹Buljubašić-Kuzmanović, V.: Pedagoška radionica u funkciji aktivne nastave u učenja na uspjesima, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=7167, 07.09.2013.

⁵⁰Paris, S. G., Hapagood, S. E.: Children learning with objects in Informal learning environments/ Perspectives on Object-centred learning in Museums, Taylor & Francis, 2002, str. 41

⁵¹Ibid str. 44

⁵²Hennigar Shuh, J.: Teaching yourself to teach with objects / The Educational Role of the Museum, Routledge, London, 1999, str.89

uvođenjem predmeta koje će on prihvatiti kao poznate i lako razumljive. Promatranje predmeta pomaže posjetitelju da razvije svoje vještine, poput kritičkog promatranja, koje će ga potaknuti na daljnje istraživanje.

Učenje se događa po teoriji *hands-on=minds-on*⁵³, odnosno pristupom koji zagovara da manipuliranje predmetom aktivira razmišljanje i zaključivanje, što je, kako je već spomenuto, osnovna teorijska postavka učenja Johna Deweyja. Praktičan rad pomaže učeniku da svoju pažnju usmjeri na djelovanje, na stvaranje i kreativnost. Zaokupljen praktičnim radom učenik je usredotočen na ono što radi. Učenje putem predmeta je konkretno i razvija različite vještine. Mogućnost rukovanja predmetom stimulira kognitivni razvoj i individualno učenje. Vlastita izrada predmeta usmjerava učenika na rad, te on postaje aktivan, on djeluje. Dok teoretska znanja ostaju na razini usvajanja i promišljanja, praktični rad dovodi do konkretnih, opipljivih rezultata, poput vlastitog umjetničkog produkta nastalog izrađivanjem predmeta na radionici, ili nekog drugog načina kreativnog rada koje je muzejsko osoblje odabralo za radionicu. Također, praktični rad pomaže posjetiteljima da bolje razumiju teorijski sadržaj i principe određene teme.

Nakon realizacije radionice na određenu temu važno je provjeriti njene učinke, potiče li zaista promatranje, te kasnije i izrada vlastitog predmeta, bolje razumijevanje određene teme, povećava li interes za sadržaj, potiče li istraživanje i na kraju, događa li se uspješnije usvajanje informacija. "Muzejski edukatori znaju da su predmeti početna točka, a ne kraj muzejskog iskustva posjetitelja, jer predmeti potiču razmišljanje i refleksiju."⁵⁴ Prema tim postavkama osmislila sam radionicu kojom želim teoretsku razinu primijeniti praktično, dakle, provjeriti hoće li se ostvariti željeni učinci.

3.2 Radionica Sramotna maska: studija slučaja

Radionica *Sramotna maska* održana je u Muzeju grada Zagreba, 6. lipnja 2013. Organizirana je uz pomoć gospođe Vesne Leiner, muzejske pedagoginje muzeja, te u dogovoru s učiteljicom Snježanom Zlodi, koja predaje četvrtom razredu Osnovne Škole Mihaela Šiloboda. Organiziran je posjet muzeju, obilazak postava muzeja u trajanju 45

⁵³Paris, S. G., Hapagood, S. E.: Children learning with objects in Informal learning environments / Perspectives on Object-centred learning in Museums, str. 39

⁵⁴Ibid str. 44

minuta, te radionica u trajanju jednog sata i 15 minuta, koja se održala u prizemlju muzeja, prostoru zamišljenom za održavanje radionica i rasprava. Sudionici posjeta i radionice bili su učenici četvrtog razreda, njih četrnaest, učiteljica, muzejski pedagog, snimatelj, te dvoje voditelja radionice. Obilazak muzeja i radionica fotografirani su i snimani su videokamerom.

Muzej grada Zagreba odabran je zbog nastojanja da se učenicima četvrtog razreda približi zavičaj te da se putem muzejskog predmeta povežu teme iz prošlosti s onima iz sadašnjosti. Konkretnije zadaće radionice ticale su se boljeg povezivanja prethodno usvojenog školskog gradiva s novim informacijama dobivenim u muzeju kako bi se bolje razumio povijesni kontekst života u Srednjem vijeku te informacije o tome na najprigodniji način povezale s današnjim vremenom i današnjim društvenim kontekstom. Jedan od ciljeva je također bio potaknuti učenike na samostalan rad, na kreativno izražavanje, te na promišljanje o zadanoj temi, te usmeno izražavanje svojih mišljenja i stavova.

Također željeli smo kod učenika razviti svijest o vrijednosti materijalne i nematerijalne baštine, upoznati ih sa zbirkom muzeja, premetima koje sadrži i njihovoj važnosti. Krajnji cilj radionice jest razvijanje socijalnih vještina kod učenika, promicanje društvene tolerancije, međusobni dijalog, kako bi učenik odgovorno sudjelovao u društvenim aktivnostima, poštujući različitosti.

Sve zadaće i ciljevi muzeja, odnosno njihovo provođenje, promatrani su iz rakursa konstruktivističkog učenja, s posebnim naglaskom na učenje kroz rad (Dewey) i društveno potpomognuto učenje (Vigotski).

3.2.1 Metodologija

Odabrana metoda, tj. strategija istraživanja, za realizaciju navedenih postavki jest studija slučaja koja uključuje osmišljavanje radionice, njeno provođenje, te na kraju analizu prikupljenih rezultata. "Osnovni postupak u studiji slučaja sastoji se u sagledavanju svih važnijih aspekata jedne pojave ili situacije uzimajući kao jedinicu analize: pojedinačnog subjekta, obitelj, poduzeće, lokalnu zajednicu ili kulturu."⁵⁵ Kao jedinica analize u ovom slučaju uzeta je razredna zajednica od 14 učenika. "Studij slučaja može se definirati kao nova

⁵⁵Halmi, A., Crnoja, J.: Kvalitativna istraživanja u društvenim znanostima i humanoj ekologiji, <http://hrcak.srce.hr/47897>, 28.10.2013.

provokativno/istraživačka tehnologija ili planirani aranžman za prikupljanje podataka koji nam pomaže da identificiramo promjene koje su se dogodile tijekom vremena i da odaberemo kakav je utjecaj na te promjene imao naš intervencijski program."⁵⁶ Radionica izrade sramotne maske imala je svoj vremenski period održavanja, te smo kasnije provjerili jesu li se dogodile promjene i je li intervencijski program imao utjecaja na te promjene, što je provjereno upitnikom i njegovom analizom, danim deset dana nakon održavanja radionice. Kvalitativna metoda temelji se na subjektivnom tumačenju pojava, na analizi tekstualne građe nastale na temelju osobnih iskustava, pojedinačnih i skupnih intervjuja, opažanja i drugih vrsta evidencije o istraživačkim fenomenima. "Prema tome, kvalitativna istraživanja naglašavaju važnost cijelog procesa istraživanja pri čemu se posebna pozornost poklanja značenjima i interpretacijama tih značenja od strane sudionika istraživanja. Kvalitativno se istraživanje ne sprovodi rigorozno po nekom unaprijed utvrđenom nacrtu, već se plan istraživanja kreira prema realnoj situaciji i potrebama sudionika."⁵⁷ Zbog toga su korištene kvalitativne metode istraživanja, jer se situacija radionice odvijala spontano, posebice razgovor koji je tekao prirodnim tokom, oslušivanjem odgovora učenika. U ovom radu analizira se tekstualna i vizualna građa nastala opažanjem posjeta i radionice, te analiza zapisanih dojmova sudionika i anketnog upitnika s kombiniranim otvorenim i zatvorenim pitanjima, te analiza razgovora vođenih tijekom programa.

"Istraživač ima nekoliko metoda za prikupljanje empirijskih materijala, od intervjuja do direktnog promatranja, analize činjenica, dokumenata i kulturalnih zapisa te upotrebe vizualnih materijala i osobnog iskustva."⁵⁸ Odabrane metode prikupljanja podataka za održani studij slučaja su promatranje, razgovor i upitnik, te analiza svih prikupljenih vizualnih i tekstualnih zapisa. Neposredno nakon radionice učenicima su dani papirići sa dva otvorena pitanja na koja su odmah odgovorili, te smo ih zalijepili na plakat. Deset dana nakon radionice ispunili su upitnik sa zatvorenim i otvorenim pitanjima. Osim toga, analizirani su i razgovori vođeni s učenicima, te s muzejskom pedagoginjom i učiteljicom.

Sljedeća tablica donosi sumaran prikaz procesa radionice, rezultata dobivenih samim programom te način dobivanja podataka koji su kasnije analizirani. Tablica pokazuje koja je vrsta podataka proizašla iz radionice, te ću pomoću te tablice kasnije vršiti evaluaciju programa.

⁵⁶ Halmi, A.: Kvalitativna metodologija u društvenim znanostima, A. G. Matoš d.d., Samobor, 1996, str. 170

⁵⁷ Ibid str. 26

⁵⁸ Ibid str. 36

	Aktivnosti na radionici	Rezultati aktivnosti	Podaci kao temelj analize programa
1	Obilazak muzejskog postava s vodstvom	Povijesna priča o Zagrebu i sramotnoj masci	1.Bilješke s vodstva po postavu
2	Kreativna radionica – izrada sramotne maske	Sramotne maske učenika	2.Video snimka posjeta i razgovora s učenicima
3	Razgovor s učenicima o iskustvu posjeta i radionice	Povezivanje prošlosti i sadašnjosti putem razgovora	3.Razgovor s muzejskom pedagoginjom i učiteljicom 4."Evaluacijski plakat" s odgovorima učenika (kolaž plakat u obliku cvijeta) 5.Upitnik s pitanjima i odgovorima

Predmeti promatranja potrebni za analizu su sam obilazak muzejskog postava, promatranje tijekom radionice, te razgovora vođenih tijekom obilaska postava i radionice. Razgovori su vođeni s učenicima, muzejskom pedagoginjom i učiteljicom, te su pomogli u komuniciranju željene poruke i razumijevanju kako je ona prihvaćena, shvaćena i usvojena. Vlastite bilješke nastale tijekom posjeta - video snimka i fotografije omogućile su mi pratiti tijek radionice i nakon što je ona završila. Nastali rezultati programa su maske, koje su izradili učenici, plakat na koji su učenici lijepili papiriće s ispisanim dojmovima, te na kraju, najvrjedniji evaluacijski dokument, upitnik, iz kojeg možemo očitati učinke programa, koji su učenici ispunili deset dana nakon radionice, u svojem razredu.

3.2.2 Opis i objašnjena ciljeva radionice

U ovome radu željela sam teorijske spoznaje o muzejskoj edukaciji, učenju u muzeju, te o muzejskim radionicama, provjeriti u praksi. Osmislila sam edukativnu radionicu pod nazivom *Sramotna maska*. Zahvaljujući gospođi Vesni Leiner, muzejskoj pedagoginji, dobili smo priliku održati radionicu u Muzeju grada Zagreba, 6. lipnja 2013. u 10 sati.

Radionica je tematski vezana za predmet, sramotnu masku, koja se čuva unutar stalnog postava Muzeja grada Zagreba. Predmet je odabran jer sadrži potencijal kojim možemo osmisлити nekoliko aktivnosti kojima bi učenici zadovoljili edukativne potrebe, ali također i kreativne i socijalne kojima smo se željeli odmaknuti od tradicionalnog, predavačkog pristupa i jednosmjernog odnosa između predavača i učenika. Sramotna maska predmet je od povijesne važnosti za razumijevanje razdoblja srednjeg vijeka. Koristila se kao jedan od lakšeg načina kažnjavanja za prijestupe, propisanog u Zlatnoj buli. Sramotnu masku nosile su piljarice kažnjene za psovke, ogovaranja i slične prijestupe. Odabrani predmet ograničio nas je na četvrti, peti i šesti razred osnovne škole. Budući da je radionicu bilo potrebno povezati s onim znanjima koji učenici već imaju, a to su ona o srednjem vijeku i Zagrebu u tom razdoblju, što se uči u četvrtom razredu. Radionica je prilagođena uzrastu četvrtog, petog i šestog razreda, jer nema složenost tematike i složeniju analizu povijesnog diskursa, koji bi se odnosili na stariji uzrast osnovne ili srednje škole. Broj sudionika smo ograničili na jedan razred zbog vremenskih i prostornih ograničenja. Međutim, zbog određenih okolnosti na radionicu nam je došlo četrnaest učenika iz osnovne škole Mihaela Šiloboda, što se kasnije pokazalo kao idealan broj za rad, jer su svi mogli jednako sudjelovati u raspravama te se svima moglo pomoći tijekom rada na maskama. Vremenski smo ograničili radionicu na dva puna sata, od toga 45 minuta za razgledavanje muzeja te jedan sat i 15 min za radionicu. Materijal potreban za likovni dio radionice, koji se ticao izrade sramotne maske, prikupili smo i donijeli u muzej, a uključivao je papir, karton, kolaž papir, čepove, žice, tkanine, špage, plastične čaše, bojice, flomastere, ljepila i škare. Prethodno pripremljeni materijal uključivao je iskaširane maske kako bi se pojednostavio proces.

Pošto je učenicima ovo bio prvi posjet Muzeju grada Zagreba, bilo je potrebno provesti ih kroz muzej, te dati naglasak na onaj dio povijesti koji je bitan za radionicu, a to je srednji vijek. Ovim putem su se učenici upoznali sa sadržajem muzeja i dobili uvod u temu koju će obrađivati radionica. Najveća pozornost posvetila se srednjem vijeku i sramotnoj maski. Gospođa Vesna Leiner pokušala je dočarati i približiti učenicima život u srednjovjekovnom Zagrebu, odnosno učenicima je bio prezentiran društveno-povijesni kontekst grada kako bi lakše povezali već od prije naučeno o tom razdoblju. Najveća pozornost posvećena je maski i načinima na koji je ona upotrebljavana. Učenici su tako saznali da se maska koristila za kažnjavanje određenih prijestupa.

Važno je pri vodstvu bilo potaknuti interes za predmet i razmišljanje o tome čemu je maska služila i razlog zbog čega je korištena kako bi se olakšao rad na izradi maske i razgovoru nakon kreativnog dijela.

3.2.3 Tijek radionice

Nakon 45 minuta provedenih u razgledavanju, spustili smo se u prostoriju namijenjenu za održavanje radionica gdje je učenike dočekaio pripremljeni materijal. Na početku sam ih pokušala prisjetiti kojem smo predmetu posvetili najviše pažnje. Razgovorom su se zajedno prisjetili svih detalja. Zatim sam ih zamolila da se prisjete kako je maska izgledala te da naprave sami sličnu, strašnu masku. Nakon nekog vremena, gospođa Leiner je donijela repliku sramotne maske, koju su učenici zatim primili u ruke i dobro proučili. U nastavku radionice pokušali smo potaknuti učenike na razmišljanje o temi, postavljajući im pitanja koja se tiču upotrebe srednjovjekovne sramotne maske.

Dok su učenici još izrađivali maske započeli smo razgovor o tome što su sve naučili o sramotnoj maski i kažnjavanju u srednjem vijeku. Postavila sam im sljedeća pitanja i zabilježila njihove odgovore.

Tko je nosio sramotnu masku? Zbog čega? Mislite li da je taj način kažnjavanja bio u redu? Što mislite, trebali bismo li i mi danas tako kažnjavati prijestupnike? Kako biste vi danas kažnjavali, da vam netko kaže ružnu riječ? Je li u redu nekome govoriti ružne riječi i nazivati ga ružnim imenima? Radite li vi to u školi? Je li netko nekada rekao nekome ružni nadimak i koji? Kako se vi osjećate kad vam netko kaže nešto ružno? Jesu li vama drugi činili ružne stvari? Isključujete li jedni druge iz društva? Iz igre? Kako vas učiteljica kažnjava kad ste zločesti u školi? Kako vam se čini ideja da nosite sramotnu masku koju ste izradili u razredu, ako kažete nešto ružno? Imate li vi ideju kako bi mogli postati bolji jedni prema drugima? Koje su četiri čarobne riječi? Biste li mogli zamijeniti ružne riječi koje si međusobno govorite s ovima?

Odgovori učenika pokazali su da su učenici uvidjeli koja je bila svrha nošenja sramotne maske u srednjem vijeku, te da su se složili da taj način kažnjavanja danas više nije primjenjiv. Razgovarali smo o njihovim odnosima u razredu, gdje se pokazalo da često nisu dobri jedni prema drugima, da se svađaju i govore ružne riječi. Sami su zaključili kako to nije

prihvatljivo ponašanje i kako bi ga se trebalo mijenjati. Predložili su da napravljene maske ponesu u razred i da ih iskoriste kao oblik kazne, da osoba koja je napravila nešto ružno mora nositi masku jedan školski sat. Današnje kazne, koje primjenjuje njihova učiteljica, poput odgovaranja gradiva, dobivanja jedinice ili odlaska u kut, vrlo su blage u odnosu na one srednjovjekovne, zaključili su. Pokazalo se da je učenicima vrlo važna društvena interakcija u razredu i ostvarivanje međusobnih dobrih odnosa, jer osobe koje su "zločeste" često bivaju isključene iz društva. Na kraju smo zaključili kako treba raditi na odnosima u razredu, ali i u životu izvan škole, te kako jednostavnim koracima, poput korištenja čarobnih riječi (izvoli, hvala, molim, oprost) mogu poboljšati međusobne odnose i komunikaciju u razredu.

Pitanja kojim se od učenika tražio odgovor o njihovom ponašanju osmišljena su kako bi radionica osim svog kreativnog, likovnog izričaja imala i edukativni dio koji uči toleranciji i lijepom ponašanju. Svi su željeli sudjelovati u konverzaciji, te se nastojalo pustiti svakoga da podjednako sudjeluje u raspravi. Interakcija s vršnjacima je prilika da se učenik susretne s drugačijim razmišljanjima, te da nauči braniti svoje mišljenje. Odgovori na pitanja pokazali su da su se učenici mogli prisjetiti onoga što su saznali od gospođe Vesne Leiner, a tiče se predmeta sramotne maske. Zaključili su da način kažnjavanja u srednjem vijeku nije prihvatljiv, te da se danas tako više ne postupa. Predložili su kako bi se moglo njih kažnjavati u slučaju da su bezobrazni jedni prema drugima, da se svađaju, govore ružne riječi ili kad si međusobno dodjeljuju ružne nadimke. Zatim smo se zajedno osvrnuli na emocije koje kod osobe izazivaju ružne riječi i postupci, potičući ih da razmisle o drugima, da budu tolerantniji i obazrivi. Zaključili smo da bi umjesto ružnih riječi mogli govoriti četiri čarobne riječi, što bi poboljšalo odnose u razredu i što bi učinilo učiteljicu zadovoljnijom. Odlučili su, zajedno s učiteljicom, ponijeti maske u razred, te u slučaju da netko bude neposlušan, za kaznu nositi masku u razredu.

Tijekom obilaska muzeja i trajanja radionice, razgovarala sam s učiteljicom i muzejskom pedagoginjom. Učiteljica me поблиže upoznala sa razredom i učenicima. Neki učenici imaju problema s koncentracijom te ne mogu duži vremenski period pokazati interes za temu. Nekoliko njih inače uopće ne pokazuje interes prema gradivu i ne uključuje se u rasprave. Izenadilo ju je što su se svi uključili u rad, nije ih bilo potrebno poticati, a posebice ju je iznenadilo to što su svi bili zainteresirani za raspravu i nije bio prisutan strah od izražavanja svog mišljenja. Pokazalo se da neformalno učenje u muzeju pomaže učenicima razviti socijalne vještine, te da je samostalno izrađivanje predmeta usmjerilo učenike na aktivnost, na rad. Osim toga opuštena atmosfera uključila je u rad na predmetu i raspravljanje i učenike koji

inače ne sudjeluju u aktivnostima u razredu. Učiteljičino razredno iskustvo pomoglo mi je da više pažnje posvetim onim učenicima koji imaju problema sa samostalnim kreativnim radom. Muzejska pedagoginja pomogla mi je pri vođenju učenika po postavu muzeja. Njena stručna znanja iz prakse muzejskog djelatnika ukazala su mi na moguće pogreške. Predložila mi je da donese repliku sramotne maske kako bi učenici mogli opipati predmet, uočiti njegove karakteristike, što bi im pomoglo pri vlastitom radu. Na kraju mi je dala savjete kako sljedeći put organizirati radionicu, predložila je da se obilazak muzeja skрати na maksimalno 30 minuta kako bi učenici bili koncentriraniji na radionici, koja je glavni dio posjeta muzeju. Pohvalila je radionicu, posebice povezivanje povijesnog konteksta s društvenim, primjenjivost na današnju situaciju, u kojoj je potrebno promicati vrednote poput tolerancije, koje promiče radionica.

3.2.4 Učenička evaluacija radionice

Evaluacija znači utvrđivanje rezultata neke aktivnosti. Vrlo je važna zbog toga što svaka povratna informacija o kvaliteti izvedbe nekog programa govori o njegovoj vrijednosti. Evaluacija nekog programa uključuje neku od, ili više, sljedećih domena: potreba za programom, plan programa, primjena programa i pružanje usluga, utjecaj i ishodi programa te efikasnost programa. "Izbor koji oblik evaluacije ćemo primijeniti, ovisi o problemu o kojem se govori, publici na koju se program odnosi, i o profesionalnim i osobnim sklonostima uključenih u program."⁵⁹ Evaluacija održane radionice uključuje utvrđivanje utjecaja programa na karakteristike tretmanske skupine, učenike četvrtog razreda. "Što je važno, a možda i najvažnije, izbor metoda mora biti u skladu s informacijskim potrebama identificiranih korisnika programa evaluacije. Zbog tog razloga, upitnici, testovi, skale procjene i ostali instrumenti kvantitativnog istraživanja dobro se uklapaju u praksu kvalitativne evaluacije. (...) Kada te informacijske potrebe obuhvaćaju mnogostruke perspektive, kontekste ili neke iskustvene značajke korisnika programa evaluacije, tada je dobro koristiti kvalitativne metode."⁶⁰ Zbog toga sam koristila upitnik kao sredstvo evaluacije, jer obuhvaća opisne, iskustvene stavove korisnika koji trebaju pokazati jesu li se postigli željeni učinci, tj. je li radionica postigla promjenu kod korisnika.

⁵⁹Hein, G.E.: Evaluation of museum programmes and exhibits / The Educational Role of the Museum, Routledge, London, 1999, str. 307

⁶⁰Halmi, A.: Kvalitativna metodologija u društvenim znanostima, 1996, str. 323

Evaluacija je održana neposredno nakon radionice, u obliku pitanja na koja su učenici trebali odgovoriti. Postavila sam im pitanja koja se tiču toga kako im se svidio muzej, te što su naučili na radionici. Nakon deset dana održala sam drugu evaluaciju, koja je dana u obliku upitnika, s miješanim tipom otvorenih i zatvorenih pitanja.

3.2.4.1. Evaluacija 1. – neposredno nakon provedbe programa

Dojmovi koje su učenici zapisali na papirićima, te koje smo kasnije zajedno nalijepili na plakat, pokazali su da im se muzej svidio, da su naučili mnogo o povijesti Zagreba, o kažnjavanju vještica, pokazali su da su im se svidjeli neki predmeti, te da su im se svidjeli vodiči i atmosfera koja se stvorila tijekom posjeta i same radionice. Na radionici su radili sramotne maske, što su također istaknuli kao nešto što im je bilo zanimljivo, te su naučili o prihvatljivom ponašanju, međusobnom prihvaćanju, te su odnose iz svog razreda mogli kritički sagledati i sami reći što nije dobro. Poruke na papirićima pokazuju da su uočili da je svrha radionice primijeniti lijepo ponašanje u razredu i društvu općenito.

Nakon završetka radionice, zamolila sam ih da mi na papiriće napišu svoje dojmove. Svaki učenik je dobio dva papirića, jedan na koji je trebao napisati kako im se svidio muzej, a na drugi što su naučili na radionici. Iz papirića sam doznala da im se muzej svidio, posebice neki predmeti koje su vidjeli, poput haljina ili lubanje, te sramotne maske. Jedna učenica je napisala: *U muzeju su mi se najviše svidjele haljine, a pogotovo crna haljina. Bilo mi je super, to je najbolji muzej koji sam vidjela. Jako mi je bilo zanimljivo. Iz toga vidimo da je kod učenika prisutna fasciniranost predmetima, te da dojmovi ostaju trajni, te interes za predmete povećava njihov interes za ostatak postava muzeja i informacije koje mogu saznati. Što pokazuje sljedeća poruka: Muzej je super i zanimljiv. Jako sam puno naučila, npr. naučila sam puno o povijesti, kako su radili i ratovali. Vidjela sam puno zanimljivih stvari.* Tijekom razgledavanja muzeja učenici su postavljali pitanja o predmetima koji ih zanimaju, nisu se ustručavali postaviti raznovrsna pitanja, te smo tako ostvarili opuštenu atmosferu za razvijanje komunikacije. Cilj takvog pristupa bio je da učenici usvoje što više informacija o povijesti Zagreba, posebice o srednjem vijeku. Zapis jedne učenice govori nam o tome: *Muzej mi je bio super. Naučila sam puno o povijesti Zagreba, a posebno su mi se svidjeli vodiči.* Što se tiče učeničkih dojmova o radionici, što su naučili izrađivanjem sramotnih maski i razgovorom o povijesnom aspektu srednjeg vijeka, kažnjavanjima, te o prihvatljivosti kažnjavanja u

današnjem vremenu zapisali su sljedeće: *Naučio sam da su svake žene koje su se svađale bile prozivane vješticama. / Ja sam naučio daje bilo spaljeno 146 vještica. / Da trebamo biti dobri jedni prema drugima, da se ne smijemo svađati. / Naučila sam da su prije ljude teško kažnjavali, a danas skoro uopće ne kažnjavaju.* Iz ovoga je vidljivo da su učenici tijekom posjeta muzeju usvojili povijesne činjenice o nastanku grada Zagreba i njegovom razvoju sve do danas. Najviše su usvojili povijesni kontekst vremena srednjeg vijeka, te su povezali svoja dotadašnja znanja s novima. U četvrtom razredu učili su o srednjovjekovnom Gradecu i Kaptolu, o životu tadašnjih ljudi, te su također već čuli o vješticama i kažnjavanju. Promatranje predmeta, posebice sramotne maske i ostalih koji se tiču kažnjavanja, zainteresiralo ih je za temu. Pri tome je pomogao osjećaj fascinacije maskom i pričom što može biti velika prednost prilikom učenja⁶¹. Interes za sam izgled sramotne maske, ali i za njenu upotrebu, olakšao je daljnji tijek radionice, jer je fasciniranost tim predmetom zadržala njihovu pažnju i potaknula ih na razmišljanje o korištenju samog predmeta. Tako da su nakon obilaska muzeja, na moje pitanje *Koji vam se predmet najviše svidio?*, većina njih odgovorila sramotna maska. Mogli su u sjećanje prizvati njen izgled što im je pomoglo kod izrade vlastitih sramotnih maski. Pokazali su spremnost za ostvarivanje komunikacije, te su sudjelovali u raspravi.

Što se tiče sveukupnog dojma stečenog o radionici učenici su zapisali: *Radionica mi je bila super. / Svidjelo mi se što smo radili sramotne maske. / Na radionici mi je bilo zabavno s Matejom, Markom i Martom i mislim da ću doći opet u muzej.* Dobila sam povratnu informaciju o radionici, svidjelo im se što su radili sramotne maske, bilo im je zanimljivo i zabavno. Osim toga ponešto su i naučili o povijesti, ali i o toleranciji. Najvažnije što su pozitivna iskustva s radionice prenijeli na cijeli muzej, te imaju želju ponovo se vratiti.

Na kraju smo te papiriće nalijepili na plakat na kojem je bila nacrtana sramotna maska, i preko nje, strašne sramotne maske, oblikovali cvijet od papirića, nešto pozitivno i vizualno lijepo. Prije odlaska zamolila sam ih da se svi zajedno fotografiramo s napravljenim maskama i plakatom.

⁶¹Hennigar Shuh, J.: Teaching yourself to teach with objects / The Educational Role of the Museum, 1999, str. 81

3.2.4.2. Evaluacija 2. – deset dana nakon provedbe programa

Nakon deset dana, učenici su ispunili upitnik, drugi evaluacijski kriterij za obradu podataka, koji su riješili u razredu i za to im je bilo potrebno deset minuta. Uputila sam ih da na pitanja odgovore sami, te da se pokušaju prisjetiti što smo radili na radionici i o čemu smo pričali. Upitnik sadrži tri pitanja otvorenog tipa i tri pitanja zatvorenog tipa.

Posjet Muzeju grada Zagreba 6. Lipnja 2013.

Oš Mihaela Šiloboda, 4. Razred

1. Je li radionica bila zanimljiva: a) da b)ne

2. Je li radionica bila dugačka: a)da, i preduga b) srednje duga c) nije bila dugačka

3. Jesi li se jako umorila/o na radionici: a) jesam b) nisam

4. Što ti se najviše svidjelo? _____

5. Što ti se nije svidjelo? _____

6. Što si naučila/naučio na radionici?

Dobila sam sljedeće rezultate:

Da je radionica bila zanimljiva smatraju svi učenici koji su u njoj sudjelovali, dakle njih četrnaest. Srednje dugom radionicu smatra sedmero učenika, a da nije bila dugačka smatra također njih sedam. Nitko se od učenika nije umorio na radionici, dakle na treće pitanje su svi odgovorili b. Na četvrto pitanje *Što ti se najviše sviđjelo?* dobila sam vrlo slične odgovore. Njih četvero je odgovorilo da im se sviđjelo sve, četvero učenika izdvojilo je neke predmete, poput lubanje ili haljine, kao nešto što im se najviše sviđjelo, a pet učenika napisalo je da im se najviše sviđjela sramotna maska, odnosno kada smo radili sramotne maske. Jedna učenica je napisala da joj se najviše sviđjelo kada smo pričali o kažnjavanju žena. Na sljedeće pitanje (*Što ti se nije sviđjelo?*) jedanaest učenika je odgovorilo da im se sve sviđjelo, jedna učenica je čak dodala *Sve mi se sviđjelo, bilo mi je lijepo i bila sam zadovoljna*. Jednom učeniku se nije sviđjelo slušati predavanja, a dvoje učenika je odgovorilo da im se nije sviđjelo to što su žene morale nositi sramotnu masku. Na posljednje pitanje *Što si naučila/naučio na radionici?* troje učenika je odgovorilo *Raditi sramotne maske*. Dvije učenice naučile su o sramotnoj maski i prošlosti, *kako su prije ljudi bili okrutni*. Ostatak, njih devet, vrlo je slično odgovorilo. Pisali su da su naučili da se nije lijepo svađati, tući, vrijeđati, te da moramo biti dobri jedni prema drugima. Ispunjeni upitnici pokazali su da su učenici bili zadovoljni posjetom muzeju i održanom radionicom, koja im je bila zanimljiva. Zapamtili su informacije koje se tiču srednjovjekovnog Zagreba i kažnjavanja, međutim većina njih pisala je o tome što su naučili tijekom razgovora na radionici, o lijepom ponašanju i toleranciji, što je bio cilj radionice. Niti jedan učenik nije pokazao da mu nije bilo zanimljivo i da se umorio na radionici. Iako je polovica njih smatrala da je radionica bila srednje duga, to ipak nije utjecalo na njihov sveukupni dojam na radionici. Pokazalo se da je aktivno sudjelovanje izradom vlastitog predmeta povećalo interes za sadržaj, te da je suradničko učenje kroz razgovor dovelo do boljeg razumijevanja teme i uspješnijeg usvajanja informacija.

Usporedba rezultata papirića s dojmovima i upitnika pokazuje da se dojmovi neposredno nakon radionice i oni nakon nekog vremena podudaraju. U oba slučaja dojmovi o radionici su pozitivni, bilo im je ugodno i zanimljivo, osim toga usvojili su povijesne činjenice koje su usporedili s današnjim društvenim kontekstom. Krajnji cilj radionice, razvijanje socijalnih vještina, promicanje društvene tolerancije, međusobni dijalog, postignut je time što iz plakata i upitnika možemo vidjeti da su učenici uvidjeli kako se u prošlosti kažnjavalo te na tom primjeru usporedili s današnjim nekažnjavanjem za klevete, ogovaranja i ružne riječi, te su razmislili o tome kako se treba ponašati i zapamtili taj kontekst radionice kao najvažniji.

3.2.5. Učinci radionice

Učinci radionice su rezultati proizašli iz programa, dugoročni su, promjena su koja se dogodila kod učenika. "Jednako je važno uvidjeti i definirati što se stvarno događa u programu, jednako kao što je važno definirati koji se rezultati očekuju od programa."⁶² Nakon što učenik izađe iz muzeja, nove činjenice trebale bi mu pomoći da proširi svoje znanje o muzeju, povijesnom kontekstu i predmetima. Radionica bi, stoga, trebala potaknuti učenike na razmišljanje, na produblјivanje tolerancije, te na nesvjesnu primjenu novih stavova u svakidašnjem životu. Način na koji sam provjerila jesu li ostvareni željeni učinci, jesu razgovor s učenicima, njihovi dojmovi zapisani na papirićima i zalijepljeni na plakat, te iz upitnika koje sam učenicima dala na ispunјavanje deset dana nakon njihovog posjeta muzeju.

Direktni učinci radionice, mjerljivi još tijekom samog programa, provjereni su odmah nakon njenog završetka. Razgovorom i sa zapisa s papirića mogla sam provjeriti jesu li ostvareni zamišljeni ciljevi. Pokazalo se da su učenici povezali školsko gradivo s novim informacijama dobivenim u muzeju, povezali su prošlost i sadašnjost, tj. povijesni kontekst života u srednjem vijeku današnjim društvenim kontekstom, što je bilo vidljivo tijekom razgovora na radionici, kada su uspoređivali srednjovjekovno kažnjavanje s društvom danas. Kod učenika se razvila svijest o vrijednosti materijalne i nematerijalne baštine, upoznavajući ih sa zbirkom muzeja, što je također bio cilj radionice. To je vidljivo iz poruka u kojima su učenici spominjali što su naučili u muzeju, prisjećajući se povijesnih podataka, te posebice iz toga što su nabrajali koji su im se predmeti svidjeli, uvidjevši njihovu vrijednost. Također smo želјeli učenike potaknuti na samostalan, kreativni rad, što smo postigli izrađujući sramotne maske, te smo postigli i to da promišljaju o zadanoj temi te izraze svoja mišljenja i stavove o zadanoj temi. Ti učinci su bili direktno opipljivi tijekom razgledavanja muzeja i radionice.

Učenički odgovori iz druge evaluacije ukazuju na vjerojatno usvajanje ciljanih vrijednosti, odnosno cilja radionice, a to je razvijanje socijalnih vještina, promicanje društvene tolerancije, međusobni dijalog i poštivanje različitosti. Teško je provjeriti je li se zaista postigla promjena u ponašanju kod sudionika radionice, međutim upitnicima smo provjerili jesu li te ciljeve radionice prepoznali kao temeljne i jesu li ih usvojili tako da ih povezuju s radionicom. Zbog toga samo u upitniku postavili pitanje otvorenog tipa *Što si naučio/naučila na radionici?*, ne navodeći ih konkretno trebaju li odgovoriti tiče li se to

⁶²Hein, G.E.: Evaluation of museum programmes and exhibits / The Educational Role of the Museum, 1999, str. 310

povijesnog sadržaja naučenog u muzeju, ili tiče li se onog čemu smo se više posvetili razgovarajući na radionici. Sudionici radionice su sami prepoznali da je lijepo ponašanje i tolerancija prema drugima, ono što trebaju ponijeti sa sobom u razred i život i pokušati to primijeniti, te da je to bio glavni cilj radionice.

Plakat i upitnik su pokazali da je radionica postigla željene učinke. Osim što su naučili nešto iz prošlosti svoga grada, to su prenijeli u današnji društveni kontekst, te su iz srednjovjekovnog kažnjavanja naučili o lijepom ponašanju, toleranciji, međusobnom razumijevanju. Osim toga vidjeli su kako možemo iz prošlosti, poštujući, čuvajući i cijeneći vrijednost predmeta, naučiti nešto primjenjivo na sadašnji život.

3.2.6. Zaključna razmatranja o radionici

Teorijskim promišljanjima o muzejskoj edukaciji, odabirom pristupa koji će biti prihvatljiv za ciljanu publiku, došlo je do provjere teorija na primjeru studije slučaja, tj. održane radionice izrade sramotne maske u Muzeju grada Zagreba.

Korišten je konstruktivistički pristup muzejskoj pedagogiji, koji za razliku od transmisijskog, smatra da suština učenja nije samo u dodavanju novih informacija starima, već da je znanje rezultat aktivno nastale konstrukcije. Tako da su učenici bili potaknuti da sami konstruiraju znanje, da razmisle o povijesnim činjenicama i pokušaju naučeno iz tog konteksta upotrijebiti u životu. "Učenje se prepoznaje kao doživotan proces koji je potaknut radoznalošću pojedinca, spremnošću da se reagira u rješavanju problema i sposobnošću da uči u svakodnevnom životu."⁶³ Putem predmeta sramotne maske kod učenika se pokušao potaknuti interes za samu temu, na samostalan kreativni rad i raspravljanje o društvenim temama koje mogu promijeniti u svakodnevnici. Cilj je bio usvojiti način razmišljanja kojim će naučiti promišljati o povijesnim činjenicama te tako bolje razumjeti sadašnjost. "Konstruktivistički pristup muzejskoj pedagogiji sugerira nam da u procesu učenja treba u centar interesa staviti posjetitelja, a ne isključivo muzejski sadržaj."⁶⁴ Zbog toga je vrlo važno promotriti individualne karakteristike učenika, i prema njima koristiti metode koje će biti

⁶³Milutinović, J.: U susret promjenama sistema vaspitanja i obrazovanja – muzeji kao paradigma učionice izvan škole / Razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u uslovima tranzicije, <http://muzejska-edukacija.com/u-susret-promenama-sistema-vaspitanja-i-obrazovanja-muzeji-kao-paradigma-ucionice-van-skole/>, 07.11.2013.

⁶⁴Ibid

primjerene njihovom uzrastu i interesima. Stvaranje značenja u muzeju je individualno. Konstruktivistički pristup traži otkrivajuće, aktivno sudjelovanje, koje dovodi do promjene i smislenog iskustva. Učenike smo nastojali povezati sa sadržajem muzeja, kako bismo ih potaknuli na otkrivanje i aktivno uključivanje u raspravu. Pokazalo se da su usvojili povijesne činjenice i zapamtili raspravljano o lijepom ponašanju i toleranciji. Na primjeru povijesnih činjenica sami su došli do spoznaja o prihvatljivom i neprihvatljivom ponašanju u društvu.

Pedagogija pragmatizma Johna Deweyja potiče na učenje putem djelatnosti kojim se stječe najsigurnija i najefikasnija znanja, umijeća i navike. Izrađujući predmet učenici su na radionici djelovali, postali su aktivni, mogli su tijekom rada na maski razmisliti o njenoj upotrebi, o onom što su sve tijekom posjeta postavu naučili. Osim toga učenici su u muzeju izravno došli u doticaj s autentičnim predmetom, što im je pomoglo da ga sami procjene i razumiju čemu je on služio. Sramotna maska omogućila je učenicima da bolje razumiju kakvo je to „loše ponašanje“, te je njihova, osobno izrađena maska, simbol onoga što nije dobro. Ponijeli su ju sa sobom kao podsjetnik na usvojeno u muzeju.

Sociokulturna teorija kognitivnog razvoja Lava Vigotskog govori o ulozi komunikacije i socijalne transmisije u razvoju pojedinca što je ovu radionicu učinilo oblikom zajedničkog učenja kroz koje je pojedini učenik mogao razviti svoje intelektualne sposobnosti, mijenjati stavove, učiti se suradničkom, odnosno kooperativnom učenju, biti motiviran dijeliti mišljenje i raspravljati. Kod kooperativnog učenja dolazi se do boljih rezultata nego pri samostalnom radu. Ta su znanja o suradničkom učenju iskorištena u ovoj radionici kako bi učenici bili potaknuti na grupni rad, na zajedničko raspravljanje o zadanoj temi. Pokazalo se da su spremniji na sudjelovanje ako ih je više uključeno u razgovor. Svi su učenici nastojali izraziti svoje mišljenje i nastavljali su misao jedan za drugim. Tako su zajedno došli do zaključaka koji promiču društveni dijalog i razumijevanje. Korist socijalne interakcije jest u tome da osim što se povećavaju socijalne vještine kod korisnika, bolje se razvijaju i njihove kognitivne sposobnosti, jer se učenik izdiže iznad svog individualnog iskustva. Kontekst muzeja i osmišljene aktivnosti kroz individualni i grupni rad pomogli su učenicima da se zainteresiraju za tematski sadržaj, za povijesne činjenice, za predmete, ali i za sam muzej. Velik dio radionice uključuje razgovor jer nema stvaranja značenja bez interakcije. Kroz interakciju s vršnjacima učenik provjerava i uspoređuje svoja mišljenja i znanja, te ih prema tome i oblikuje. Razgovorom smo ih potaknuli da steknu ili promišljaju o određenim obrascima ponašanja što im može pomoći u različitim životnim situacijama.

4. Zaključak

Muzejska radionica kao oblik edukacije jedan je od načina na koji muzej prezentira svoj sadržaj korisnicima. Radionica je orijentirana na muzejski predmet, te pomoću pedagoškog pristupa nastoji pronaći odgovarajuće načine prezentacije materijalne i nematerijalne baštine. Posjetitelj se stavlja u središte razmišljanja o pristupu njegovim potrebama, te se prema njemu osmišljavaju aktivnosti u muzeju i način na koji će one biti prezentirane. Cilj edukativnih odijela muzeja jest odgoj i obrazovanje korisnika, te se i radionici pridaje ta važnost.

Studija slučaja radionice pod nazivnom *Sramotna maska* nastojala je ostvariti svoje odgojno-obrazovne ciljeve, navodeći učenike na aktivan rad i raspravljanje. Na posjet razreda muzeju možemo primijeniti i iskustvo koje je opisala Marilyn Inge povratnom informacijom jedne korisnice, koju je dobila tijekom svog istraživanja: "Prednosti muzejskog edukativnog posjeta možemo sažeti kroz riječi desetogodišnje djevojčice: Svidjelo mi se rukovanje, dodirivanje i isprobavanje predmeta, više nego razgledavanje muzeja."⁶⁵ Naši korisnici, učenici četvrtog razreda, tijekom svog posjeta muzeju, mogli su dodirnuti repliku predmeta koji je bio središte njihove pažnje, te sami izraditi sličan predmet. Potaknuli smo ih na aktivnost, na djelovanje, na suradničko učenje, na sudjelovanje u raspravi, na povezivanje prošlosti sa sadašnjim društvenim kontekstom, te na primjenu usvojenog u svakodnevnom životu. Obrazovni ciljevi ostvareni su kroz povijesni kontekst koji im je prezentiran, već naučene činjenice upotunili su sa novima, naučenim tijekom razgledavanja muzeja. Odgojnim ciljevima posvetili smo se na radionici, te su usvojili pravila lijepog ponašanja i uvidjeli kako je potrebno mijenjati sebe da bismo mogli promijeniti društvo.

Muzej ima prednost u odnosu na institucionalizirani oblik nastave u razredu, te koristi metode kojima se posjetitelje potiče na razmišljanje i aktivno sudjelovanje u društvu. Muzejski edukatori stoga imaju veliku odgovornost da odgovore na potrebe korisnika, da uoče njihove individualne karakteristike, da prilagode metode prezentiranja, u svrhu većeg zadovoljstva korisnika, ali također i veće posjećenosti muzeja.

⁶⁵Inge, M.: Pupils perception of museum education sessions/ The Educational Role of the Museum, Routledge, London, 1999 , str. 319

5. Popis slikovnih priloga

Slika 1. Razgledavanje muzeja, foto: Mateja Keča

Slika 2. Srednjovjekovna kažnjavanja, foto: Mateja Keča

Slika 3. Izrada sramotnih maski, foto: Mateja Keča

Slika 4. Plakat, foto: Mateja Keča

Slika 5. Učenci s maskama, foto: Mateja Keča

Slika 6. Sramotne maske, foto: Mateja Keča

6. Popis literature

Buljubašić-Kuzmanović, V.: Pedagoška radionica u funkciji aktivne nastave u učenja na uspjesima, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=7167

Detling, D.: Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije, <http://muzejska-educacija.com/izvanucionicka-nastava-u-muzeju-slavonije/>

Falk, J. H., Adams, M., Dierking, L. D.: Living in a learning society: Museums and Free-choice learning / Companion to Museum Studies, Malden, 2006

Halmi, A., Crnoja, J.: Kvalitativna istraživanja u društvenim znanostima i humanoj ekologiji, <http://hrcak.srce.hr/47897>

Halmi, A.: Kvalitativna metodologija u društvenim znanostima, A. G. Matoš d.d., Samobor, 1996

Hein, G. E.: Evaluation of museum programmes and exhibits / The Educational Role of the Museum, Routledge, London, 1999

Hein, G. E.: Evidence for learning in the museum / Learning in the Museum, Routledge, London, 1998

Hein, G. E.: John Dewey and Museum Education / Curator: The Museum Journal, vol 47 Issue 4, Octobre 2004

Hein, G. E.: Museum Education / Companion to Museum Studies, Malden, 2006

Hein, G.E.: The Constructivist Museum / Learning in the Museum, Routledge, London, 1998

Hennigar Shuh, J.: Teaching yourself to teach with objects / The Educational Role of the Museum, Routledge, London, 1999

Hooper-Greenhill, E.: Education, communication and interpretation: towards a critical pedagogy in museums / The Educational Role of the Museum, Routledge, London, 1999

Hooper-Greenhill, E.: Museum and Gallery education, Leicester University Press, London, 1994

Hooper-Greenhill, E.: Museum and the shaping of knowledge, Routledge, London, 1992

Hooper-Greenhill, E.: Museum education, Routledge, London, 1994

Hrvatski enciklopedijski rječnik, <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search>

Hrvatski jezični portal, <http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search>

Icom.museum, <http://icom.museum/the-organisation/icom-statutes/3-definition-of-terms/#sommairecontent>

Inge, M.: Pupils perception of museum education sessions / The Educational Role of the Museum, Routledge, London, 1999

Milutinović, J.: U susret promenama sistema vaspitanja i obrazovanja – muzeji kao paradigma učionice izvan škole / Razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u uslovima tranzicije, <http://muzejska-edukacija.com/u-susret-promenama-sistema-vaspitanja-i-obrazovanja-muzeji-kao-paradigma-ucionice-van-skole/>

Paris, S. G., Hapagood, S. E.: Children learning with objects in Informal learning environments/ Perspectives on Object-centred learning in Museums, Taylor & Francis, 2002

Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A.: Dječja psihologija: moderna znanost, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2004

Zaninović, M.: Opća povijest pedagogije, Školska knjiga, Zagreb, 1988